

A Content Analysis of Scientific-research Articles in the Field of the Quality of Rural Life in Iran (from 2010 to 2018)

Samaneh Miralijani ¹, Mohammad Amin Khorasani ² *

1- MA Student of Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

2- Assistant Professor of Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

(*Corresponding Author Email: khorasani_ma@ut.ac.ir)

Extended Abstract:

Quality of life findings can be used to identify past strategy policies and design future policies. As such, the issue of quality of urban and rural life in recent decades has become one of the most important issues in Iran, so numerous seminars, conferences, and articles have been held and written to examine the quality of life. In recent years, experts have tried to look at this issue in Iran from a scientific point of view. The present study was conducted with the aim of analyzing the scientific research articles written on the quality of rural life in Iran during the years 2011 to 2019. The results of the study show that in terms of the gender status of the authors during the 9 years studied, out of 271 authors, 210 (77%) of them were men while 61 of them were women. Regarding the expertise of the authors, which was divided into 9 categories, the most specialized field was rural planning with 61.62% and urban planning with 9.23% while other fields had a small share. The organizational affiliation of authors was classified into six groups including State Universities, the Islamic Azad University, Payame Noor University, non-profit organizations, government institutions, and other institutions. Government institutions with a frequency of 233 (85.98%) had the highest level of organizational dependence suggesting a significant gap between the state universities and other institutions. Also, the number of authors and their articles showed that the highest number of authors (79.29%) have been co-authors of one article. In other words, about three-quarters of the authors were present in only one article, which indicated the relatively low diversity of names in the published articles. To determine thematic trends and prevent dispersion, the topics presented in 20 categories were classified as follows. One of the most important topics for writers in the field of rural studies was the evaluation of the quality of life and its indicators with the frequency of 31 (32.63%) with the highest frequency among other topics. Other topics of interest to authors included dimensions, components, and levels of quality of life and the effects of the master plan on quality of life (5.26%); social dimensions of quality of life (7.37%), the spatial distribution of quality of life, the role of credits and targeted subsidies on quality of life, employment, income, and quality of life and tourism and quality of life (6.32%); factors affecting the quality of life and quality of life and housing (4.21%); satisfaction with the quality of life and the role of small towns and industrial towns on quality of life 3.16%; and agriculture and the quality of life (2.11%). Other thematic trends (1.05%), received the least attention. Also, in the field of distribution of provinces studied by the authors, Kermanshah and Khorasan Razavi provinces with 10 articles were in the first rank, Fars province with 9 articles in the second rank, and Zanjan province with 8 articles in the third rank. Golestan, Sistan and Baluchestan, and Kurdistan were in the fourth rank with 7 articles, and Lorestan and Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces were in the fifth place with 5 articles and other provinces were in the next positions. The results suggest that the discussion of rural studies, which has been less discussed so far, is important and should be given more attention to provide other researchers with such studies to provide a context for the development of villages.

Keywords: Quality of Life, Quality of Rural Life, Scientific Research Article, Content Analysis.

References:

- Allahyari, M. S., Daghigh Masouleh, Z., & Eftekhary, H. (2015). Content Analysis of Specialized - Articles in Agricultural Extension and Education Sciences in Iran (2009-2013). *Journal of Iranian Extension and Agriculture Sciences*, 11(1), 229-248.
- Anabastani, A. A., Rusta, M., Mohammadi, A., & Rafieian, S. (2015). Spatial Analysis of Factors Affecting the Quality of Life in Rural Settlements (Example: Simkan Section - Jahrom City). *Journal of Regional Planning Quarterly*, 5(18), 85-100.
- Asa Burger, A. (2004). *Media Analysis Methods*. Translated by Parviz Ejlali. Media Studies and Research Center.
- Askari, M., & Pourjoughari, A. (2016). Content Analysis and Implementation of Environmental Challenges in Iran and the World in the Last Fifteen Years (2001 to 2015- 2000 to 2014). *Ecology*, 42(4), 787-803.
- Bardin, L. (1989). *Lanalyse de Contenu*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Bashiri, B., & Khorasani, M. A. (2017). Content Analysis of Articles in the Quarterly Journal of Rural Research between 2015 and 2010. *Journal of Rural Research*, 8(1), 136-149.
- Borys, T. (2001). Jakość Życia Jako Kategoria Badawcza i Cel Nadrzędny. In Wachowiak A. ed., *Jak Żyć, Wybrane Problemy Jakości* (pp. 17–41). Poznań: Wydawnictwo Fundacji „Humaniora.
- Borys, T., & Rogala, P. (2008). *Jakość Życia na Poziomie Lokalnym – Ujęcie Wskaźnikowe*. Warszawa: UNDP.
- Brauer, R., & Dymitrow, M. (2014). Quality of Life in Rural Areas: A Topic for the Rural Development Policy?. *Bulletin of Geography, Socio–Economic Series*, 25(25), 25-54.
- Danayi, A., Shariat Panahi, M., & Mahdavi, M. (2018). Measurement of Quality of Life in Rural Areas (Bahmaei South Garmsiri Village in Bahmaei City of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Provinces). *Journal of Human Geography Research*, 50(3), 727-747.
- Ebrahimzadeh, I., Shahraki, A. A., Shahnaz, A. A., & Manouchehri Myandoab, A. (2016). Progressing Urban Development and Life Quality Simultaneously. *Journal of City, Culture, and Society*, 7(3), 186-193.
- El Din, H. S., Shalaby, A., Farouh, H. E., & Elariane, S. A. (2013). Principles of Urban Quality of Life for a Neighborhood. *HBRC Journal*, 9(1), 86-92.
- Ghaedi, M., & Golshani, A. (2016). Content Analysis Method from Quantitative to Qualitative. *Journal of Psychological Methods and Models*, 7(23), 57-82.
- Michalska-Żyła, A., & Marks-Krzyszowska, M. (2018). Quality of Life and Quality of Living in Rural Communes in Poland. *Journal of European Countryside*, 10(2), 280-299.
- Mirzaeian, B., Rahmani, B., Razavian, M., & Faraji Rad, A. (2016). Measurement of Quality of Life in Rural Settlements (Case Study: Central Part of Islamabad Gharb City). *Journal of Territorial Geographical Quarterly*, 13(49), 1-11.
- Mohammadi, S., Tayeb Nia, S. H., Taba, B., & Davoodi, A. (2017). Analysis of the Effects of Rural Guide Projects on Improving the Quality of Life of Villagers (Case Study: Villages of Khavumirabad Section of Marivan City). *Quarterly Journal of Human Resource Planning Studies*, 12(2), 391-411.
- Nevado-Peña, D., López-Ruiz, V. R., & Alfaro-Navarro, J. L. (2019). Improving Quality of Life Perception with ICT Use and Technological Capacity in Europe. *Journal of Technological Forecasting and Social Change*, 148, 119734.
- Rahim Bakhsh, F., Habib, F., & Gorgani, S. A. (2019). Investigating the Quality of Life in the Villages of Darban Astaneh and Baba Peshman in Lorestan Province. *Housing and Rural Environment*, 165, 129-140.
- Rasoulzadeh Aqdam, S., Adlipour, S., & Ramezani, A. (2016). Meta-Analysis of Urban and Rural Quality of Life Research in Iran. *Quarterly Journal of Lifestyle Sociology*, 2(7), 129-164.
- Soroush Mehr, H., Aezami, M., Yaeghoob, A., & Mehregan, N. (2017). Evaluation of Quality of Life in Iran Based on Fuzzy Logic. *Journal of Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 17(65), 69-102.

جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی

سال ۳۲، پیاپی ۸۳، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰، صص ۴۶-۳۱

نوع مقاله: پژوهشی

وصول: ۱۳۹۹/۴/۲۱ پذیرش: ۱۴۰۰/۳/۳۰

تحلیل محتوای مقاله‌های علمی پژوهشی حوزه کیفیت زندگی روستایی در ایران (بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸)

سمانه میرعلیجانی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

samane.miralijani@gmail.com

محمدامین خراسانی^{*}، استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

khorasani_ma@ut.ac.ir

چکیده

مفهوم کیفیت زندگی، عنصری کلیدی در سیاست‌گذاری و بررسی سیاست‌های حوزه عمومی است و شاخص توسعه اجتماعی در نظر گرفته می‌شود؛ از این رو هدف پژوهش حاضر، بررسی مقاله‌های علمی پژوهشی منتشرشده در ارتباط با کیفیت زندگی روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ است. بدین منظور تمامی مقاله‌های منتشرشده طی این سال‌ها از نظر جنسیت و تعداد نویسندگان، تخصص نویسندگان، گرایش‌های موضوعی، محدوده‌های مطالعه‌شده، سهم استان‌ها و فصلنامه‌ها بررسی شده است. جامعه آماری پژوهش، تمامی مقاله‌های منتشرشده طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ شامل ۹۵ مقاله بوده است. روش پژوهش، تحلیل محتوای اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای گردآوری شده است. داده‌ها با نرم‌افزار Excel و spss محاسبه و نتایج به شکل شماتیک نمایش داده شده است. نتایج نشان می‌دهد از ۹۵ مقاله منتشرشده، حدود چهارپنجم را مردان نوشته‌اند که حاکی از نیاز به مشارکت بیشتر زنان در زمینه تولید محتوای علمی درباره کیفیت زندگی روستایی است؛ همچنین در زمینه تخصص نویسندگان، بیشترین تخصص به رشته برنامه‌ریزی روستایی و در زمینه وابستگی سازمانی نویسندگان، بیشترین وابستگی به دانشگاه‌های دولتی مربوط است که از این بین، دانشگاه تهران سرآمد دیگر دانشگاه‌هاست. از میان موضوعات مدنظر نویسندگان، بیشترین تعداد مقاله‌ها به ارزیابی کیفیت زندگی اختصاص دارد؛ همچنین دو فصلنامه پژوهش‌های روستایی و پژوهش‌های برنامه‌ریزی روستایی توجه بیشتری به مقوله کیفیت زندگی داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: کیفیت زندگی، کیفیت زندگی روستایی، مقاله علمی پژوهشی، تحلیل محتوا

*نویسنده مسؤول

Copyright©2021, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

[Doi: 10.22108/GEP.2021.123871.1321](https://doi.org/10.22108/GEP.2021.123871.1321)

[Dor: 20.1001.1.20085362.1400.32.3.2.7](https://doi.org/10.1001.1.20085362.1400.32.3.2.7)

مقدمه

مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو (۳۸۴ ق م - ۳۲۲ ق م) برمی‌گردد (Ebrahimzadeh et al., 2016: 186). کیفیت زندگی مورد توجه بسیاری از پژوهشگران بوده است، اما با توجه به ماهیت چندبعدی و میان‌رشته‌ای آن، در تعریف آن اجماع وجود ندارد. این مفهوم با رویکردهای مختلف و در طیف وسیعی از رشته‌ها از جمله اقتصاد، علوم محیط‌زیست، پزشکی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، سیاست و جمعیت‌شناسی توسعه یافته است؛ به همین ترتیب درباره مفهوم کیفیت زندگی پیچیدگی و تنوع دیدگاه وجود دارد.

اصطلاح کیفیت زندگی عموماً برای ارزیابی وضعیت بهزیستی افراد یا جوامع به‌مثابه یک کل به کار می‌رود. کیفیت زندگی را نباید با مفهوم استاندارد زندگی اشتباه گرفت که در درجه اول مبتنی بر درآمد است؛ بلکه شاخص‌های استاندارد آن گذشته از ثروت و اشتغال، محیط ساخته شده، سلامت جسمی و روحی، آموزش، تفریح و اوقات فراغت، جرم و ایمنی و تعلق اجتماعی را نیز شامل می‌شود؛ علاوه بر این، جنبه‌های انتزاعی‌تر مانند آزادی، حقوق بشر و خوشبختی غالباً با کیفیت زندگی مرتبط است (Nevado-Peña et al., 2019: 1). کیفیت زندگی جامعه از ویژگی‌های مشترکی که ساکنان در مکان‌ها تجربه می‌کنند، مانند کیفیت هوا و آب، ترافیک یا فرصت‌های محیطی و همچنین ارزیابی ذهنی ساکنان از این تجارب تشکیل می‌شود (El Din et al., 2013: 86). کیفیت زندگی همچنین به عوامل دیگری چون پخش درآمدها بین عوامل تولیدکننده ارزش افزوده، میزان فقر، درآمد حقیقی (پس از در نظر گرفتن تورم) و سطح حقوق اجتماعی، میزان امنیت، کیفیت فراغت، امکانات فرهنگی، سلامت روحی مردم، تراکم جمعیت، شبکه اجتماعی، ثبات سیاسی و استحکام اقتصادی بستگی دارد؛ بنابراین دو جامعه که از لحاظ مادی با یکدیگر برابری دارند، ممکن است دو کیفیت زندگی متفاوت داشته باشند. کیفیت زندگی جوامع شهری و روستایی کاملاً متفاوت و کیفیت زندگی در روستا اغلب کمتر است؛ از جمله دلایل آن فقر گسترده، نابرابری در توزیع امکانات و برخورداری نبودن از کمترین شرایط زندگی مانند دسترسی نداشتن به آب بهداشتی سالم و فاضلاب مناسب در روستاهاست (سروش مهر و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۲).

دستیابی به کیفیت زندگی، یکی از اهداف راهبردی توسعه پایدار روستایی به شمار می‌آید؛ بر این اساس بشر در طول حیات خویش به‌ویژه از دهه ۷۰ به بعد به دنبال ارتقای بخشی بعد کمی و کیفی زندگی بوده است؛ بنابراین کیفیت زندگی هدف و وسیله توسعه پایدار است (دانایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۲۸).

درباره پژوهش‌های حوزه کیفیت زندگی به دلیل تعدد و تنوع اهداف، جامعه آماری، نمونه‌ها، مقاطع بررسی شده و طرح پژوهش‌ها، نتایج به دست آمده پراکنده، نارسا و غیرکاربردی‌اند که در بیشتر مواقع با وجود پیش‌فرض‌های ضمنی، پژوهش در این حوزه را با نوعی پیش‌داوری مواجه می‌کند (رسول‌زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۲).

تحلیل محتوای مطالعات روستایی در ایران از دو جنبه بسیار مهم است؛ نخست اینکه این مطالعات به شکل مدرن و با اتکا بر نظریه‌ها و ادبیات جغرافیایی و برنامه‌ریزی جدید به‌ویژه در قیاس با مطالعات شهری، سابقه زیادی در ایران ندارد؛ دوم اینکه تاکنون گرایش چندانی به محک زدن و سنجش دقیق و عمیق محتوای مطالعات روستایی در ایران و نیز ویژگی‌های پژوهشگران دارای تألیفات و پژوهش‌های متعدد به‌ویژه در زمینه نگارش مقاله‌های پژوهشی در ایران مشاهده نشده است؛ بنابراین ضروری و مهم است که گام‌های ابتدایی در این راه برداشته شود (بشیری و

خراسانی، ۱۳۹۶: ۱۳۹). با توجه به محرومیت جامعه روستایی، بررسی و تحلیل کیفیت زندگی این قشر از جامعه به مثابه یک ملاک سنجش در برآورده شدن نیازهای مادی و غیرمادی خانواده‌های روستایی و درک ذهنی و رضایت آنها از این نیازها ضرورت می‌یابد (میرزاییان و همکاران، ۱۳۹۵: ۲).

کیفیت زندگی مردم به عوامل زیادی از جمله اشتغال، درآمد، دسترسی به خدمات اجتماعی مانند بهداشت، آموزش، سلامت، امنیت، ارتباطات و مسکن وابسته است. از آنجایی که مهم‌ترین هدف توسعه، بهبود کیفیت زندگی مردم در شهر و روستاست، بحث و بررسی درباره مهم‌ترین هدف توسعه اهمیت بسزایی دارد؛ همچنین در ایران به‌ویژه در مطالعات روستایی، مطالعه و بررسی تحلیل محتوای کیفیت زندگی کمتر مدنظر قرار گرفته است؛ از این رو هدف پژوهش حاضر، بررسی مقاله‌های علمی پژوهشی منتشرشده درباره کیفیت زندگی روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ است. در این پژوهش سعی شده است مقاله‌های علمی پژوهشی با موضوع کیفیت زندگی روستایی در ایران به روش تحلیل محتوایی مطالعه و بررسی شوند؛ بر این اساس پرسش‌هایی در پژوهش حاضر مطرح می‌شود که با بررسی مقاله‌های حوزه کیفیت زندگی روستایی به این پرسش‌ها پاسخ داده شده است. پرسش‌های پژوهش عبارت‌اند از:

۱. پرسش‌های مربوط به نویسندگان: جنسیت نویسندگان چیست و پراکندگی رشته و تخصص نویسندگان، وابستگی‌های سازمانی و دانشگاهی نویسندگان، محدوده مطالعاتی مقاله‌ها در استان‌های کشور و سهم استان‌ها و فصلنامه‌ها چگونه است و نویسندگان پرکار کدام‌اند؟

۲. پرسش‌های مربوط به مقاله‌ها: مقاله‌ها به لحاظ محتوا چه ویژگی‌هایی دارند؟

مبانی نظری پژوهش

قرن‌هاست که انسان‌ها پیوسته برای بهبود شرایط زندگی خود کوشیده‌اند تا از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های محیط زندگی خود به بیشترین میزان و بهترین نحو بهره‌برداری کنند. کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ میلادی به یکی از موضوعات مطرح در حوزه علوم اجتماعی بدل شد؛ زیرا در این دهه مشخص شد رشد و توسعه اقتصادی لزوماً به بهبود زندگی مردم نمی‌انجامد (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۸).

کیفیت زندگی (QOL) مفهومی پیچیده است که جنبه‌های مختلف مادی و غیرمادی را دربرمی‌گیرد. این مفهوم به رفاه عمومی مردم، گروه‌ها یا جوامع اشاره دارد و در سطح بین‌المللی برای نمونه در بحث مراقبت‌های بهداشتی، سیاست‌گذاری و توسعه بین‌المللی به شکل گسترده استفاده شده است. باید تأکید کرد که QOL به سادگی به استانداردهای زندگی مربوط به درآمد افراد (جنبه اقتصادی) اشاره نمی‌کند، بلکه مفهومی گسترده‌تر شامل محیط اطراف، سلامت جسمی و روانی، اوقات فراغت، آموزش، تفریح، تعلق اجتماعی و... است (Brauer and Dymitrow, 2014: 31).

از دیدگاه بوریس^۱ (2001) و بوریس و روگالا^۲ (2008) کیفیت زندگی، موضوعی است که به مثابه یکی از عناصر اصلی در ارزیابی و مقایسه بین کشورها و مناطق به طور فزاینده‌ای مدنظر قرار می‌گیرد؛ همچنین یک هدف اصلی در

1. Boris

2. Boris and Rogala

ایجاد مفهوم توسعه محلی یا منطقه‌ای دانسته شده است؛ زیرا دستیابی به بهزیستی شخصی و اجتماعی و رضایت از نیازهای مردم، پایه و اساس پیشرفت است. کیفیت زندگی هم نسل فعلی و هم نسل آینده را دربرمی‌گیرد و جوهر مفهوم توسعه پایدار است؛ همچنین براساس گفته استیگلیتز و همکاران^۱ در کیفیت زندگی مباحث مهم عبارت‌اند از: شرایط زندگی مادی، بهداشت، آموزش، فعالیت اقتصادی، روابط و روابط اجتماعی، عملکرد دولت، کیفیت زیرساخت‌ها و محیط‌زیست (Zyła and Krzyszkowska, 2018, 238).

کیفیت زندگی شهری و روستایی

کیفیت زندگی شهری، زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در محیط شهری تلقی می‌شود. در واقع کیفیت زندگی شهری ممکن است با ترکیبی از عوامل مرتبط با تعلق به مکان یا هویت مکانی همراه باشد؛ بنابراین کیفیت زندگی مردم در مناطق شهری، نتیجه واکنش مردم به محیط شهری است.

در تعریفی دیگر، کیفیت زندگی شهری شامل وضعیت فرد از نظر پایگاه اجتماعی اقتصادی و سلامتی و احساس رضایتی است که او از زندگی‌اش در شهر دارد؛ علاوه بر این، کیفیت زندگی شهری تلاشی برای ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چهارچوب پایداری است.

کیفیت زندگی روستایی بیان‌کننده تلاش و کوشش مردم برای بهبود شرایط زندگی و احساس امنیت و رفاه و رضایت از آنهاست؛ اما پژوهشگران بیان داشته‌اند که زندگی با کیفیت مناسب در مناطق روستایی زمانی توسعه می‌یابد که دولت‌ها فرایندهای اقتصادی، اجتماعی و محیطی تأثیرگذار را به سطح روستا بکشانند و شرایط زندگی را برای ساکنان روستاها با زندگی جوامع شهری هم‌تراز کنند. این امر فقط در صورتی تحقق می‌یابد که مردم در برنامه‌ها فراموش نشوند (رسول‌زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۶).

هرچند ارتقای کیفیت زندگی در مقیاس‌های فردی و اجتماعی در سکونتگاههای روستایی از دیرباز مورد توجه برنامه‌ریزان بوده، در دهه‌های اخیر با اولویت‌یافتن هدف اجتماعی توسعه و تدوین آن در قالب برنامه‌های توسعه، به تدریج نگرش انسانی و جامعه‌شناختی به کیفیت زندگی در نوشتارهای توسعه و برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان کشورهای پیشرفته راه یافته است (رحیم‌بخش و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۴). کیفیت زندگی در محیط روستایی از دیدگاه فلیس^۲ (2006) پدیده‌ای چندوجهی با آثار جمعی و تعاملی و در گرو بهبود عوامل متعدد توصیف شده است؛ مانند بهبود شرایط مسکن، زیرساخت‌ها، دسترسی به امکانات مختلف، درآمد، محیط‌زیست و محیط اجتماعی (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۹۵).

رویکردهای نظری درباره کیفیت زندگی

رویکردهای مربوط به کیفیت زندگی به دو دسته توصیفی و تبیینی تقسیم می‌شوند. رویکردهای توصیفی رابطه کیفیت زندگی را با متغیرهایی چون جنسیت، تحصیلات، اشتغال و... بررسی می‌کنند. محور اصلی در چنین رویکردهایی، سنجش

1. Stiglitz et al.

2. Philips

کیفیت زندگی براساس متغیرهای زمینه‌ای است. رویکردهای تبیینی به شناخت عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی یعنی عوامل عینی و ذهنی اشاره دارد. بُعد ذهنی کیفیت زندگی ادراک افراد را از زندگی‌شان نمایش می‌دهد که با استفاده از شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود؛ اما کیفیت عینی زندگی شرایط بیرونی زندگی را نشان می‌دهد. کیفیت عینی زندگی با استفاده از شاخص‌های عینی مرتبط با واقعیت‌های ملموس و قابل مشاهده زندگی اندازه‌گیری می‌شود.

رویکردهای عاملیت‌گرا بر کنشگران فردی کیفیت زندگی تأکید می‌کند که خود شامل چهار رویکرد مطلوبیت‌گرایی، ارزش‌های عام، نیازمحور و رویکرد قابلیت است. رویکرد مطلوبیت‌گرایی با نگرش فلسفی به برآوردن لذت‌ها و نیازهای فردی بر تأمین رفاه تأکید دارد. رویکرد ارزش‌های عام بر ارزش‌های منطقی و سنجیده‌ای تأکید دارد که عموم مردم بر آن اجماع دارند. رویکردهای نیازمحور بر سه راهبرد نیازهای اساسی، توسعه انسانی و نیازهای انسانی استوار است. این رویکردها با امور واقعی در ارتباط‌اند و بر نقش انسان و تأمین نیازهای فردی در کیفیت زندگی تأکید می‌کنند. رویکرد قابلیت‌روشی برای مفهوم‌سازی کیفیت زندگی و درنهایت ارزیابی توسعه انسانی است. محور اصلی این رویکرد در رابطه با قابلیت‌هایی ترکیبی است از آنچه فرد توان انجام آن را دارد یا باید داشته باشد.

رویکردهای ساختارگرا نسبت به رویکردهای عاملیت‌گرا از دو ویژگی متمایز برخوردارند: نخست آنکه مفهومی کامل و فراگیر از کیفیت زندگی ارائه می‌دهند که تمامی حوزه‌هایی را دربرمی‌گیرد که در بهبود کیفیت زندگی مؤثرند؛ دوم اینکه بر کیفیت زندگی در مفهوم یک کلیت تمرکز دارند (رسول‌زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۷).

روش‌شناسی پژوهش

تحلیل محتوا از روش‌های عمده مشاهده اسنادی است که با آن می‌توان متون، اسناد و مدارک و درواقع هر نوع سند ثبت و مطالب ضبط‌شده‌ای را خواه مربوط به گذشته و خواه مربوط به زمان حال، ارزیابی و تحلیلی منظم‌تر، دقیق‌تر و پایاتر کرد. تحلیل محتوا روشی است که در آن پژوهشگران دستاوردهای ارتباطات اجتماعی انسان‌ها، نوعاً از جنس اسناد و مدارک (نوشته و نانوشته) را می‌آزمایند.

به گفته باردن^۱ (1989) تحلیل محتوا عبارت است از مجموعه‌فنون تحلیل ارتباط که برای توصیف محتوای پیام و روش‌های منظم عینی به کار می‌رود. همچنین آسا برگر^۲ (2008) تحلیل محتوا را یک روش پژوهشی سیستماتیک معرفی می‌کند که به مثابه یکی از اشکال ارتباطی براساس اندازه‌گیری مقدار چیزی در یک نمونه تصادفی طراحی شده است (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۵: ۵۹).

هدف اصلی در به‌کارگیری روش تحلیل محتوا، بررسی و تحلیل ارتباطات اجتماعی بشر برای دستیابی به متغیرهای آن است (رحیم سلمانی، ۱۳۹۱: ۳۳). تحلیل محتوا روشی استاندارد است که برای مطالعه و شناسایی ویژگی‌های اطلاعات ثبت‌شده نظیر مجله‌ها، کتاب‌ها و وبسایت‌ها به کار می‌رود و پژوهشگر را قادر می‌سازد حجم زیادی از اطلاعات را با هدف بررسی روند موضوعی و محتوایی منابع به‌آسانی به شکل سازمان‌یافته درآورد. روش تحلیل محتوا به پژوهشگر این امکان را می‌دهد تا طرح پژوهش را مستقل از نتایج آن تهیه، بیان و ارزیابی انتقادی کند.

1. Bardin

2. Asa Aberger

در ایران تقریباً از دهه ۵۰ از تحلیل محتوا در امر تحلیل مطبوعات استفاده شد و در سال‌های بعد در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلی و نیز پروژه‌های پژوهشی تعداد آنها افزایش یافت (بشیری و خراسانی، ۱۳۹۶: ۱۴۱). در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، مقاله‌های علمی پژوهشی منتشر شده در زمینه کیفیت زندگی روستایی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ است. برای جست‌وجو و یافتن مقاله‌های حوزه کیفیت زندگی روستایی، از عناوین مقاله‌ها و واژه‌های کلیدی به‌کاررفته در آنها استفاده شده است. مجله‌های پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، پژوهش‌های روستایی، مسکن و محیط روستا، برنامه‌ریزی فضایی، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، فضای جغرافیایی، اقتصاد فضا و توسعه روستایی و فضای جغرافیایی از جمله فصلنامه‌هایی بودند که در آنها کیفیت زندگی مدنظر قرار گرفته بود. تعداد کل مقاله‌های علمی پژوهشی طی سال‌های مدنظر پژوهش، ۹۵ مقاله است که تمامی آنها جداگانه بررسی شد؛ سپس محاسبات مرتبط با نرم‌افزار Excel و spss انجام و در ادامه بررسی و تجزیه و تحلیل شد. در ادامه نتایج بررسی مقاله‌های مدنظر ارائه خواهد شد.

یافته‌های پژوهش

در پاسخ به نخستین پرسش پژوهش درباره جنسیت نویسندگان مقاله‌ها، وضعیت جنسیت طی هشت سال بررسی شده براساس جدول ۱ بدین شرح است: از تعداد ۲۷۱ نویسنده، ۲۱۰ نفر مرد و ۶۱ نفر زن هستند. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌کنید، بیشترین نویسندگان طی سال‌های بررسی شده، مرد بوده‌اند. از تعداد ۲۷۱ نویسنده، ۷۷ درصد را مردان و ۲۳ درصد را زنان تشکیل می‌دهند که نمودار ۱ سهم دو جنسیت از مجموع مقاله‌ها را طی دوره زمانی بررسی شده نشان می‌دهد. مشخص است که شکاف بین تعداد نویسندگان زن و مرد به‌مرور کاهش یافته است.

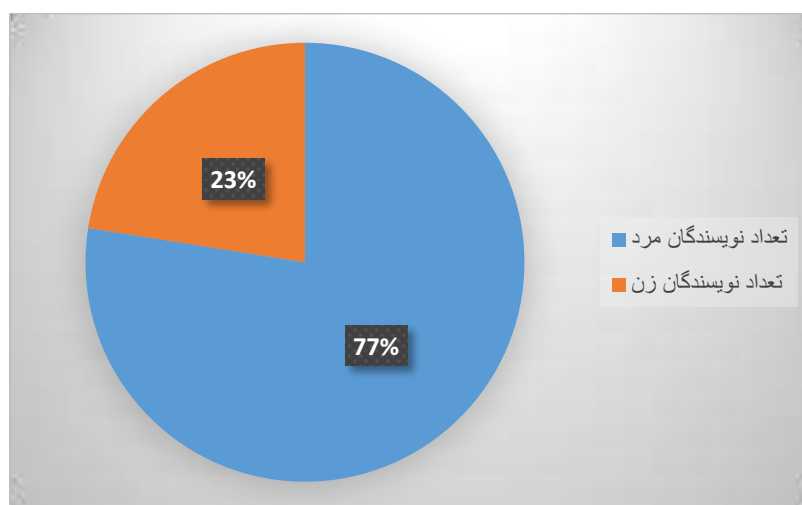
جدول ۱. وضعیت نویسندگان از نظر جنسیت

Table 1. Status of authors in terms of gender

سال	تعداد نویسندگان مرد	تعداد نویسندگان زن	تعداد کل نویسندگان	نسبت نویسندگان مرد %	نسبت نویسندگان زن %
۱۳۹۰	۱۸	۱	۱۹	۹۴٫۷۴	۵٫۲۶
۱۳۹۱	۱۶	۱	۱۷	۹۴٫۱۲	۵٫۸۸
۱۳۹۲	۳۳	۶	۳۹	۸۴٫۶۲	۱۵٫۳۸
۱۳۹۳	۳۷	۶	۴۳	۸۶٫۰۵	۱۳٫۹۵
۱۳۹۴	۳۱	۵	۳۶	۸۶٫۱۱	۱۳٫۸۹
۱۳۹۵	۱۴	۸	۲۲	۶۳٫۶۴	۳۶٫۳۶
۱۳۹۶	۲۵	۱۴	۳۹	۶۴٫۱۰	۳۵٫۹۰
۱۳۹۷	۲۲	۱۰	۳۲	۶۸٫۷۵	۳۱٫۲۵
۱۳۹۸	۱۴	۱۰	۲۴	۵۸٫۳۳	۴۱٫۶۷
مجموع	۲۱۰	۶۱	۲۷۱	۷۷٫۴۹	۲۲٫۵۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

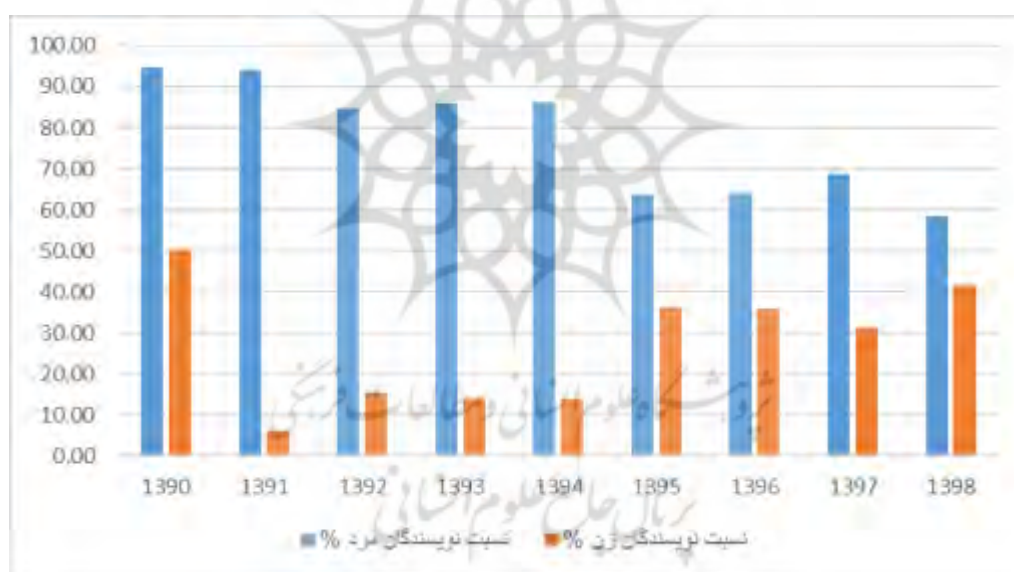

نمودار ۱. سهم دو جنسیت از مجموع مقاله‌های بررسی شده طی دوره زمانی مدنظر

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

Figure 1. The share of both sexes in the total number of articles reviewed during the period under review (Source: Research Finding)

نمودار ۲. تغییرات جنسیت نویسندگان طی دوره زمانی بررسی شده (به درصد)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

Figure 2. Gender changes of authors during the period under review (in percent) (Source: Research Findings)

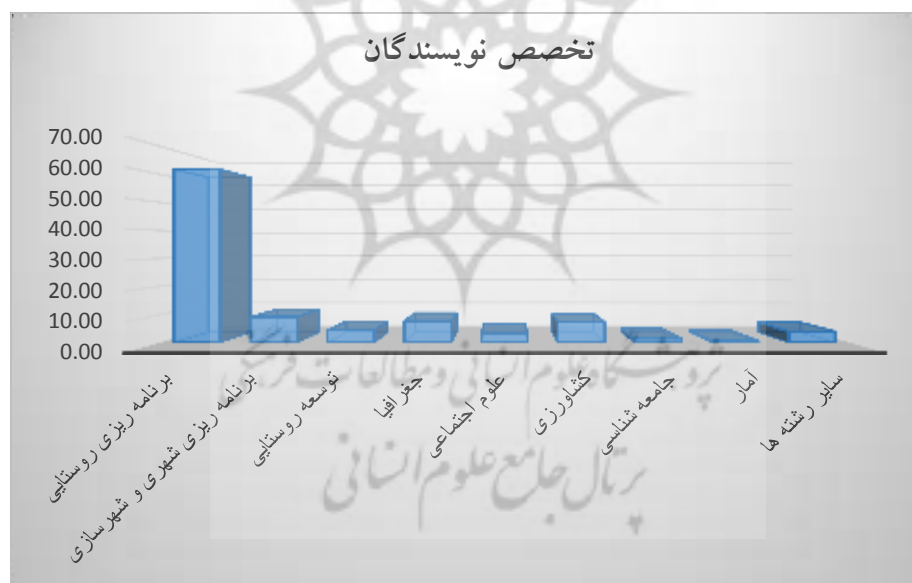
در پاسخ به دومین پرسش پژوهش درباره تخصص نویسندگان، تخصص آنها به ۹ دسته تقسیم شده است؛ براساس داده‌های نشان داده شده در جدول ۲، بیشترین تخصص به برنامه‌ریزی روستایی (۶۱،۶۲ درصد) و برنامه‌ریزی شهری (۹،۲۳ درصد) اختصاص دارد. دیگر تخصص‌ها در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۲. وضعیت تخصص نویسندگان

Table 2. Status of authors' expertise

میزان برخورداری	فراوانی	تخصص یا رشته دانشگاهی
۶۱,۶۲	۱۶۷	برنامه‌ریزی روستایی
۹,۲۳	۲۵	برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی
۴,۴۳	۱۲	توسعه روستایی
۷,۷۵	۲۱	جغرافیا
۳,۳۲	۹	علوم اجتماعی
۷,۳۸	۲۰	کشاورزی
۱,۴۸	۴	جامعه‌شناسی
۰,۷۴	۲	آمار
۴,۰۶	۱۱	سایر رشته‌ها
۱۰۰	۲۷۱	جمع کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نمودار ۳. وضعیت تخصص نویسندگان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

Figure 3. Status of authors' expertise (Source: Research Findings)

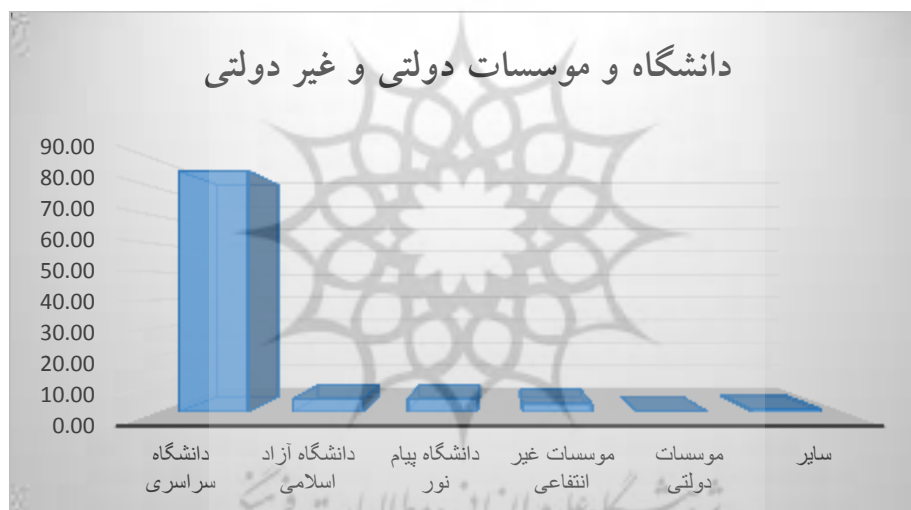
پاسخ به این پرسش که سهم هریک از دانشگاهها و مؤسسات از مقاله‌های حوزه کیفیت زندگی چه میزان بوده است، در جدول ۳ دیده می‌شود. سازمان‌های بررسی شده در این پژوهش به شش گروه طبقه‌بندی شده‌اند. در این طبقه‌بندی دانشگاه‌های دولتی با ۸۵,۹۸ درصد، بیشترین میزان وابستگی سازمانی نویسندگان را به خود اختصاص دادند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بین دانشگاه‌های دولتی و دیگر مؤسسات شکاف زیادی دیده می‌شود.

جدول ۳. سهم دانشگاهها و مؤسسات دولتی و غیردولتی

Table 3. Share of governmental and non-governmental universities and institutions

فراوانی	میزان برخورداری	دانشگاهها و مؤسسات
۲۳۳	۸۵,۹۸	دانشگاههای دولتی
۱۳	۴,۸۰	دانشگاه آزاد اسلامی
۱۳	۴,۸۰	دانشگاه پیام نور
۸	۲,۹۵	مؤسسات غیرانتفاعی
۱	۰,۳۷	مؤسسات دولتی
۳	۱,۱۱	سایر
۲۷۱	۱۰۰	جمع کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نمودار ۴. سهم دانشگاهها و مؤسسات دولتی و غیردولتی در مطالعات کیفیت زندگی روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

Figure 4. The contribution of governmental and non-governmental universities and institutions in rural quality of life studies (Source: Research Findings)

در ارتباط با سهم هریک از دانشگاهها از کیفیت زندگی، دانشگاه تهران با ۱۴,۲ درصد بیشترین سهم را دارد. سهم دیگر دانشگاهها به ترتیب شامل دانشگاه اصفهان ۱۱,۸۱ درصد، فردوسی مشهد ۱۰,۷۰ درصد، آزاد اسلامی ۸,۸۶ درصد، زنجان ۸,۴۹ درصد، پیام نور ۵,۵۴ درصد، خوارزمی و تربیت مدرس هرکدام ۵,۱۷ درصد، بوعلی سینای همدان ۴,۴۳ درصد، یاسوج ۳,۳۲ درصد، بهشتی و سیستان و بلوچستان هریک ۲,۵۸ درصد، رازی کرمانشاه ۲,۲۱ درصد، مازندران، زابل و تبریز هرکدام ۱,۵۸ درصد، علامه طباطبایی و محقق اردبیلی هریک ۱,۴۸ درصد، گلستان ۱,۱۱ درصد، شیراز و گرگان هریک ۰,۷۴ درصد و ۱۰ دانشگاه دیگر هرکدام ۰,۳۷ درصد است.

جدول ۴. سهم دانشگاهها از مطالعات کیفیت زندگی روستایی

Table 4. The share of universities in rural quality of life studies

سهم دانشگاه	تعداد نویسنده	دانشگاه	سهم دانشگاه	تعداد نویسنده	دانشگاه
۰,۷۴	۲	شیراز	۱۴,۰۲	۳۸	تهران
۱,۱۱	۳	گلستان	۱۰,۷۰	۲۹	فردوسی
۰,۳۷	۱	شهید چمران اهواز	۱۱,۸۱	۳۲	اصفهان
۰,۳۷	۱	غیرانتفاعی آباده	۴,۴۳	۱۲	بوعلی سینای همدان
۰,۳۷	۱	آیت الله بروجردی	۸,۸۶	۲۴	آزاد
۱,۴۸	۴	محقق اردبیلی	۵,۴۵	۱۵	پیام نور
۰,۳۷	۱	علوم انتظامی امین	۵,۱۷	۱۴	تربیت مدرس
۰,۳۷	۱	هرمزگان	۳,۳۲	۹	یاسوج
۱,۸۵	۵	تبریز	۱,۴۸	۴	علامه طباطبایی
۱,۸۵	۵	زابل	۲,۲۱	۶	رازی کرمانشاه
۰,۳۷	۱	ایلام	۸,۴۹	۲۳	زنجان
۰,۳۷	۱	علمی کاربردی	۰,۳۷	۱	باهنر کرمان
۰,۳۷	۱	کردستان	۵,۱۷	۱۴	خوارزمی
۰,۷۴	۲	گرگان	۲,۵۸	۷	بهشتی
۰,۳۷	۱	حکیم سبزوار	۱,۸۵	۵	مازندران
۰,۳۷	۱	اداره منابع طبیعی و آبخیزداری بابل	۲,۵۸	۷	سیستان و بلوچستان
۲۷۱			جمع کل		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در ارتباط با نویسندگان پرکار در نوشتن مقاله‌هایی با موضوع کیفیت زندگی، فقط ۵ نویسنده بیشترین تعداد مقاله را داشته‌اند؛ حمدالله سجاسی قیداری با ۶ مقاله و داوود جمینی، حمزه رحیمی، مسعود مهدوی و مریم قاسمی هرکدام با ۴ مقاله. جدول ۵ گویای این وضعیت است.

جدول ۵. وضعیت نویسندگان پرکار در مطالعات کیفیت زندگی روستایی

Table 5. Status of portfolio authors in rural quality of life studies

تعداد مقاله‌ها	نام نویسنده	رتبه
۶	حمدالله سجاسی قیداری	۱
۴	داوود جمینی	۲
۴	حمزه رحیمی	۳
۴	مسعود مهدوی	۴
۴	مریم قاسمی	۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

همچنین وضعیت تعداد نویسندگان و مقاله‌های آنها نشان می‌دهد بیشترین نویسندگان یعنی حدود ۷۹,۲۹ درصد نویسندگان در یک مقاله مشارکت کرده‌اند؛ یعنی حدود سه چهارم نویسندگان فقط در یک مقاله حضور داشته‌اند که این نشان‌دهنده تنوع نسبتاً کم اسامی در مقاله‌هاست.

جدول ۶. وضعیت تعداد مقاله‌ها و نویسندگان

Table 6. Status of the number of articles and authors

تعداد نویسندگان	تعداد مقاله‌ها
۱۵۷	یک مقاله
۲۵	دو مقاله
۱۱	سه مقاله
۴	چهار مقاله
۱	شش مقاله
۱۹۸	جمع کل نویسندگان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

برای تعیین گرایش‌های موضوعی و جلوگیری از پراکندگی، همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، موضوعات ارائه شده در ۱۱ دسته به شرح جدول ۷ طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۷. فراوانی گرایش‌های موضوعی مقاله‌ها در بازه زمانی بررسی شده

Table 7. Frequency of thematic trends of articles in the period under review

عنوان	فراوانی	سهم از کل	عنوان	فراوانی	سهم از کل
ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی روستایی	۳۱	۳۲,۶۳	اشتغال، درآمد و کیفیت زندگی	۱۴	۱۴,۷۴
سطح‌بندی کیفیت زندگی	۱۳	۱۳,۶۸	آثار جهانی شدن بر کیفیت زندگی	۲	۲,۱۱
رضایتمندی از کیفیت زندگی	۴	۴,۲۱	گردشگری و کیفیت زندگی	۷	۷,۳۷
آثار طرح هادی بر کیفیت زندگی	۵	۵,۲۶	توزیع فضایی کیفیت زندگی	۱۰	۱۰,۵۳
نقش شهرهای کوچک و شهرک‌های صنعتی در کیفیت زندگی	۳	۳,۱۶	کیفیت زندگی و مسکن	۴	۴,۲۱
حکمروایی خوب و بهبود کیفیت زندگی	۲	۲,۱۱	جمع کل	۹۵	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

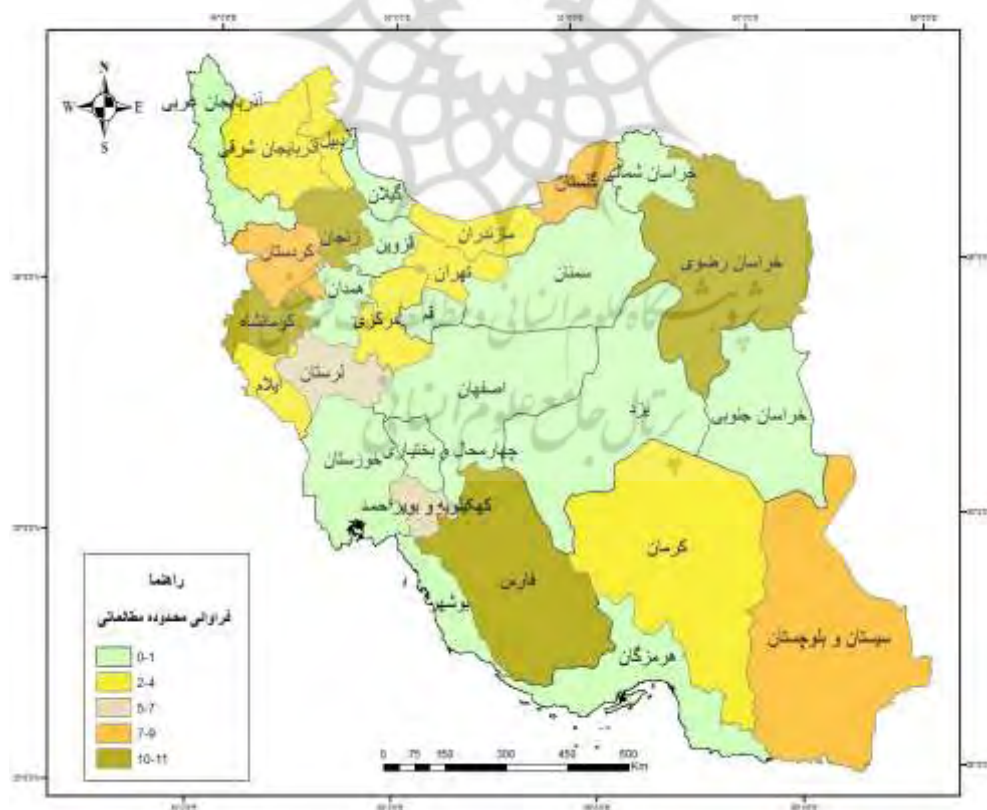
در زمینه پراکندگی استان‌های بررسی شده نویسندگان همان‌طور که در نمودار ۶ مشاهده می‌شود، استان‌های کرمانشاه و خراسان رضوی هرکدام با فراوانی ۱۰ مقاله در رتبه اول، فارس با ۹ مقاله در رتبه دوم، زنجان با ۸ مقاله در رتبه سوم، گلستان، کردستان و سیستان و بلوچستان با ۷ مقاله در رتبه چهارم و کهگیلویه و بویراحمد و لرستان با ۵ مقاله در رتبه پنجم قرار دارند و دیگر استان‌ها در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۸. سهم استان‌ها در مطالعات کیفیت زندگی روستایی

Table 8. The share of provinces in rural quality of life studies

استان	تعداد	سهم استان‌ها	استان	تعداد	سهم استان‌ها
لرستان	۵	۵.۲۶	سیستان و بلوچستان	۷	۷.۳۷
کهگیلویه و بویراحمد	۵	۵.۲۶	تهران	۲	۲.۱۱
کرمانشاه	۱۰	۱۰.۵۳	یزد	۱	۱.۰۵
گلستان	۷	۷.۳۷	آذربایجان غربی	۱	۱.۰۵
زنجان	۸	۸.۴۲	قم	۱	۱.۰۵
فارس	۹	۹.۴۷	اصفهان	۱	۱.۰۵
مرکزی	۳	۳.۱۶	آذربایجان شرقی	۳	۳.۱۶
اردبیل	۳	۳.۱۶	خراسان رضوی	۱۰	۱۰.۵۳
کردستان	۷	۷.۳۷	کرمان	۲	۲.۱۱
مازندران	۳	۳.۱۶	ایلام	۲	۲.۱۱
خوزستان	۱	۱.۰۵	سطح ملی	۴	۴.۲۱
جمع کل			۹۵		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نقشه ۱. پراکندگی سهم استان‌ها از مطالعات کیفیت زندگی روستایی

Map 1. The share of provinces in rural quality of life studies

طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ تعداد ۳۶ فصلنامه کیفیت زندگی را مطالعه کرده‌اند که عبارت‌اند از: پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی ۱۳،۶۸ درصد، پژوهش‌های روستایی ۸،۴۲ درصد، مسکن و محیط روستا ۷،۳۷ درصد، مطالعات و برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی و برنامه‌ریزی فضایی هریک ۵،۲۶ درصد، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، پژوهش‌های جغرافیای انسانی و فضای جغرافیایی هریک ۴،۲۱ درصد، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، آمایش جغرافیایی فضا، جغرافیا، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، روستا و توسعه هریک ۳،۱۶ درصد، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، علوم جغرافیایی، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، توسعه روستایی و جغرافیایی سرزمین هریک ۲،۱۱ درصد و دیگر فصلنامه‌ها هرکدام ۱،۰۵ درصد.

جدول ۹. سهم مجله‌های علمی از مطالعات کیفیت زندگی روستایی

Table 9. The share of scientific journals in rural quality of life studies

فصلنامه	تعداد	سهم از کل	فصلنامه	تعداد	سهم از کل
مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی	۱	۱.۰۵	جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای	۳	۳.۱۶
اقتصاد فضا و توسعه روستایی	۴	۴.۲۱	مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای	۲	۲.۱۱
پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی	۱۳	۱۳.۶۸	آمایش جغرافیایی فضا	۳	۳.۱۶
برنامه‌ریزی منطقه‌ای	۲	۲.۱۱	توسعه روستایی	۲	۲.۱۱
مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی	۵	۵.۲۶	دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری	۱	۱.۰۵
راهبرد اجتماعی فرهنگی	۱	۱.۰۵	برنامه‌ریزی توسعه کالبدی	۱	۱.۰۵
علوم جغرافیایی	۲	۲.۱۱	مجلس و راهبرد	۱	۱.۰۵
جغرافیا و توسعه	۱	۱.۰۵	مدیریت سرمایه اجتماعی	۱	۱.۰۵
پژوهش‌های روستایی	۸	۸.۴۲	برنامه‌ریزی و آمایش فضا	۱	۱.۰۵
پژوهش‌های جغرافیای انسانی	۴	۴.۲۱	فصلنامه جغرافیایی سرزمین	۲	۲.۱۱
رفاه اجتماعی	۱	۱.۰۵	راهبرد توسعه	۱	۱.۰۵
مسکن و محیط روستا	۷	۷.۳۷	جغرافیا	۲	۲.۱۱
برنامه‌ریزی فضایی	۵	۵.۲۶	جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی	۳	۳.۱۶
تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی	۳	۳.۱۶	چشم‌انداز جغرافیایی	۱	۱.۰۵
فضای جغرافیایی	۴	۴.۲۱	روستا و توسعه	۳	۳.۱۶
برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری	۲	۲.۱۱	چشم‌انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی	۱	۱.۰۵
جامعه‌شناسی کاربردی	۱	۱.۰۵	نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی	۱	۱.۰۵
زن و جامعه	۱	۱.۰۵	زن در توسعه و سیاست	۱	۱.۰۵
جمع				۹۵.۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری

مسئله کیفیت زندگی روستایی در دهه اخیر به یکی از موضوعات مهم در عرصه علمی و دانشگاهی ایران تبدیل شده است؛ به طوری که سمینارها و همایش‌های متعددی برای بررسی کیفیت زندگی برگزار و مقاله‌های متعددی درباره آن نوشته شده است. در واقع این مسئله در چند سال اخیر ذهن بسیاری از مسئولان و پژوهشگران را به خود معطوف داشته است و صاحب‌نظران سعی داشته‌اند با دید علمی به این مسئله در ایران بنگرند (رسول‌زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۶)؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای مقاله‌های علمی پژوهشی نوشته‌شده در زمینه کیفیت زندگی روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ انجام شد. نتایج نشان می‌دهد در رابطه با وضعیت جنسیت نویسندگان طی ۹ سال بررسی شده، بیشترین تعداد نویسندگان مرد بوده‌اند که ۷۷ درصد از کل نویسندگان را شامل می‌شوند؛ بر این اساس لازم است زنان پژوهشگر بیشتر به حوزه کیفیت زندگی توجه نشان دهند؛ به‌ویژه با توجه به تحلیل‌هایی که نقش عاملیت فردی را برتر از نقش ساختار می‌دانند، ضروری است مطالعات بیشتری هم توسط زنان و هم با گروه هدف زنان روستایی انجام شود تا تحلیل‌های دقیق‌تری درباره کیفیت زندگی زنان در روستاها ارائه شود.

در ارتباط با تخصص نویسندگان که به ۹ دسته تقسیم شده‌اند، بیشترین تخصص به رشته برنامه‌ریزی روستایی با ۶۱،۶۲ درصد و برنامه‌ریزی شهری با ۹،۲۳ درصد اختصاص دارد و دیگر رشته‌ها سهم ناچیزی دارند. از آنجایی که کیفیت زندگی در روستاها اهمیت بسیاری داشته، توجه برنامه‌ریزان روستایی به کیفیت زندگی و بررسی آن کاری بسیار ارزشمند است؛ اما فقدان توجه کافی بسیاری از رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی به حوزه کیفیت زندگی به‌مثابه حوزه‌ای بین رشته‌ای، خلأ بزرگ مطالعاتی را در زمینه کیفیت زندگی روستایی ایجاد کرده است. جامعیت کلان سازه مفهومی کیفیت زندگی و شمولیت زیاد در زمینه ابعاد گوناگون مؤثر بر ادراک انسان از شرایط زیست خود، بیان‌کننده ضرورت حضور تمامی زمینه‌های علمی مؤثر بر این ادراک، فراتر از ویژگی‌های سکونتگاه و محیط روستایی است.

در زمینه وابستگی سازمانی نویسندگان، یافته‌ها نشان داد مؤسسات دولتی با فراوانی ۸۵،۹۸ درصد، بیشترین میزان وابستگی سازمانی نویسندگان را به خود اختصاص داده‌اند. بین دانشگاه‌های دولتی با دیگر مؤسسات شکاف زیادی دیده می‌شود. با توجه به افزایش مقاطع تحصیلی در دانشگاه‌های آزاد و غیرانتفاعی انتظار می‌رود دانشجویان این دانشگاه‌ها در تولید مقاله‌های علمی حوزه کیفیت زندگی بیشتر مشارکت کنند.

در ارتباط با نویسندگان پرکار می‌توان به حمدالله سجاسی قیداری با ۶ مقاله و حمزه رحیمی، مریم قاسمی، مسعود مهدوی و داوود جمینی هر کدام با ۴ مقاله اشاره کرد که بیشترین تعداد مقاله را داشته‌اند.

وضعیت تعداد نویسندگان و مقاله‌های آنها نشان می‌دهد بیشترین نویسندگان یعنی حدود ۷۹،۲۹ درصد در یک مقاله مشارکت کرده‌اند. این امر نشان‌دهنده نبود تمرکز کافی در بین پژوهشگران حوزه کیفیت زندگی است. متأسفانه اوج مطالعات کیفیت زندگی در بین پژوهشگران خیلی سریع رو به فرود رفته است. گزینش نشدن حوزه مفهومی کیفیت زندگی به‌مثابه حوزه بومی و تخصصی، دو پیام را به جامعه علمی ارسال می‌کند؛ اول اینکه اهمیت این حوزه در بین پژوهشگران علوم انسانی و اجتماعی به‌خوبی شناخته نشده است؛ دوم اینکه به‌واسطه تمرکز نداشتن پژوهشگران داخلی بر موضوع کیفیت زندگی روستایی و دوام نداشتن مطالعات در این زمینه، نمی‌توان عمیق شدن و ارائه پیشنهادی راهبردی و راهگشا را از این مطالعات انتظار داشت.

برای تعیین گرایش‌های موضوعی و جلوگیری از پراکندگی، موضوعات ارائه شده در ۱۱ دسته طبقه‌بندی شده‌اند. از مهم‌ترین موضوعات مدنظر نویسندگان در حوزه مطالعات روستایی، ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی روستایی، سطح‌بندی کیفیت زندگی روستایی و آثار طرح‌های روستایی بر کیفیت زندگی است. در زمینه پراکندگی استان‌های بررسی شده، استان کرمانشاه و خراسان رضوی با ۱۰ مقاله در رتبه اول، استان فارس با ۹ مقاله در رتبه دوم، استان زنجان با ۸ مقاله در رتبه سوم، استان‌های گلستان، سیستان و بلوچستان و کردستان با ۷ مقاله در رتبه چهارم و استان‌های لرستان و کهگیلویه و بویراحمد با ۵ مقاله در رتبه پنجم قرار دارند و دیگر استان‌ها در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند؛ بنابراین از منظر پراکنش جغرافیایی مطالعات، راه‌زادی تا گسترش حوزه مفهومی کیفیت زندگی در همه مناطق و استان‌های کشور وجود دارد و لازم است به صورت متوازن، این مطالعات در همه استان‌های کشور بررسی شود.

از بین مجله‌هایی که در آنها کیفیت زندگی بررسی شده است، فصلنامه‌های پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی با ۱۳,۶۸ درصد، پژوهش‌های روستایی با ۸,۴۲ درصد و مسکن و محیط روستا با ۷,۳۷ درصد، بیشتر به این موضوع توجه داشته‌اند.

به طور کلی یافته‌های مطالعات کیفیت زندگی برای تشخیص خط‌مشی راهبردهای گذشته و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی در آینده سودمند است. این مطالعات همچنین اطلاعاتی را برای شناسایی نواحی دارای مشکل، دلایل نارضایتی، اولویت‌های روستاییان و شهروندان در زندگی و کنترل و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و راهبردهای مربوط به کیفیت زندگی فراهم می‌آورد (رسول‌زاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۶).

منابع

- آسا برگر، آرتور، (۱۳۸۳). روش‌های تحلیل رسانه‌ها، ترجمه پرویز اجلالی، چاپ اول، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- الله‌یاری، محمدصادق، دقیق‌ماسوله، زهرا، افتخاری، هاجر، (۱۳۹۴). تحلیل محتوای مقالات تخصصی علوم ترویج و آموزش کشاورزی در ایران (۱۳۸۸-۱۳۹۲)، علوم ترویج و کشاورزی ایران، جلد ۱۱، شماره ۱، صص ۲۴۸-۲۲۹.
- بشیری، بهناز سادات، خراسانی، محمدمبین، (۱۳۹۶). تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های روستایی بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴، پژوهش‌های روستایی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۴۹-۱۳۶.
- دانایی، علی، ولی شریعت‌پناهی، مجید، مهدوی، مسعود، (۱۳۹۷). سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی (دهستان بهمئی گرمسیری جنوبی در شهرستان بهمئی از توابع استان کهگیلویه و بویراحمد)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۰، شماره ۳، صص ۷۴۷-۷۲۷.
- رحیم‌بخش، فاطمه، حبیب، فرح، گرکانی، سید امیرحسین، (۱۳۹۸). بررسی کیفیت زندگی در روستاهای دربان آستانه و بابا پشمان استان لرستان، مسکن و محیط روستا، دوره ۳۸، شماره ۱۶۵، صص ۱۴۰-۱۲۹.

- رحیم‌سلمانی، آرزو، (۱۳۹۱). **مروری بر روش تحلیل محتوا**، آینه پژوهش، سال ۲۳، شماره ۵۶، صص ۴۰-۳۰.
- رسول‌زاده اقدم، صمد، عدلی‌پور، صمد، رضانی، احمد، (۱۳۹۵). **فرا تحلیل پژوهش‌های کیفیت زندگی شهری و روستایی در ایران**، فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال ۲، شماره ۷، صص ۱۶۴-۱۲۹.
- سروش مهر، هما، اعظمی، موسی، یعقوبی، احمد، مهرگان، نادر، (۱۳۹۶). **ارزیابی کیفیت زندگی در ایران براساس منطق فازی**، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱۷، شماره ۶۵، صص ۱۰۲-۶۹.
- عنابستانی، علی‌اکبر، روستا، مجتبی، محمدی، عبدالرضا، رفیعیان، سجاد، (۱۳۹۴). **تحلیل فضایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی؛ نمونه: بخش سیمکان- شهرستان جهرم**، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۱۸، صص ۱۰۰-۸۵.
- قائدی، محمدرضا، گلشنی، علیرضا، (۱۳۹۵). **روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی**، فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، سال ۷، شماره ۲۳، صص ۸۲-۵۷.
- محمدی، سعدی، طیب‌نیا، سید هادی، تابا، بدریه، داوودی، آزاد، (۱۳۹۶). **تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی در بهبود کیفیت زندگی روستاییان؛ مطالعه موردی: روستاهای بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان**، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۲، شماره ۲ (پیاپی ۳۹)، صص ۴۱۱-۳۹۱.
- میرزاییان، بتول، رحمانی، بیژن، رضویان، محمدتقی، فرجی راد، عبدالرضا، (۱۳۹۵). **سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی؛ مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان اسلام‌آباد غرب**، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۱۳، شماره ۴۹، صص ۱۱-۱.

Bardin, L., (1989), **Lanalyse de Contenu**. P.U.F. Paris.

Borys, T., Rogala, P., (2008). **Jakość życia na poziomie lokalnym- ujęcie wskaźnikowe**. Warszawa: UNDP.

Borys, T., (2001). **Jakość życia jako kategoria badawcza i cel nadrzędny**. In Wachowiak A. ed., *Jak żyć, wybrane problemy jakości* (pp. 17-41). Poznań: Wydawnictwo Fundacji „Humaniora”.

Brauer, R., Dymitrow, M., (2014). **Quality of life in rural areas: a topic for the rural development policy?** bulletin of geography. socio-economic series. 25 (2), 25-54. 26.

Ebrahimzadeh, I., Shahraki, A., Shahnaz, A., Manouchehri Myandoab, A., (2016). **Progressing urban development and life quality simultaneously**. City, Culture and Society 7. (2016). 186-193.

El Din, H., Shalaby, A., Farouh, H., Elariane, S., (2013). **Principles of urban quality of life for a neighborhood**. HBRC Journal. (2013). 9. 86-92.

Nevado-Peña, D., López-Ruiz, V., Alfaro-Navarro, J., (2019). **Improving quality of life perception with ICT use and technological capacity in Europe**. Technological Forecasting & Social Change. 148. (2019). 119734.

Zyla, M., Krzyszkowska, M., (2018). **Quality of life and quality of living in rural communes in poland**. Europ. Countrys. Vol. 10, 2018, No. 2, p. 280-299.